

АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто основні етапи та показники оцінки ефективності використання виробничих запасів на підприємствах. Запропоновано шляхи підвищення ефективного використання виробничих запасів на підприємстві в сучасних умовах посиленої конкуренції.

Аннотация. Рассмотрены основные этапы и показатели оценки эффективности использования производственных запасов на предприятиях. Предложены пути повышения эффективного использования производственных запасов на предприятии в современных условиях усиленной конкуренции.

Annotation. The article describes the basic parameters of assessing the efficiency of utilization of production stocks at the enterprises and offers the ways to increase this efficiency under the present conditions of increased competition.

Ключові слова: запаси, матеріаловіддача, тривалість обороту, коефіцієнт завантаження.

Для здійснення безперебійної виробничо-господарської діяльності будь-якого підприємства необхідно мати певний запас сировини, матеріалів та інших матеріальних цінностей, які використовуються в процесі виробництва. Запаси є об'єктивною необхідністю, а також на підприємстві запаси займають особливе місце не лише у складі майна підприємства, а й у структурі витрат, оскільки виробничі запаси є однією з основних складових при формуванні собівартості готової продукції. Виходячи з цього, актуальним є вивчення основних етапів та методів аналізу виробничих запасів на підприємстві.

Питання удосконалення процесу аналізу виробничих запасів знаходили відображення у працях таких вчених, як: Попович П. Я., Бутинець Ф. Ф., Сопко В. В., Завгородній В. П. та ін. [1 – 3].

Метою роботи є вдосконалення методичного забезпечення аналізу виробничих запасів.

Головною передумовою успішного господарювання є наявність і раціональне використання виробничих запасів.

Одним із важливих факторів розвитку виробництва є стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" (далі – П(С)БО 9), що застосовуються підприємствами всіх форм власності, крім бюджетних. П(С)БО 9 також визначає порядок розкриття інформації про запаси в Примітках до фінансової звітності (ф. 5) [2].

Запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, знаходяться в процесі виробництва для подальшого продажу продукту виробництва, утримуються для споживання або управління підприємством [4].

Метою аналізу виробничих запасів є підвищення ефективності виробництва за рахунок раціонального використання ресурсів, а також пошук оптимальних варіантів економії використання виробничих запасів.

Барнгольц С. Б., Тація Г. М. [5] визнають такі основні напрями аналізу виробничих запасів, як: аналіз виконання плану постачання матеріалів, аналіз стану матеріалів та аналіз використання матеріалів.

Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбаток М. І., Чумаченко М. Г. [6] виділяють такі етапи аналізу запасів: аналіз обґрунтованості та ефективності формування портфеля договорів на поставку матеріальних ресурсів; аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів; аналіз можливостей мобілізації виявлених резервів підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів.

На думку автора, можна виділити такі етапи аналізу виробничих запасів (рисунок).

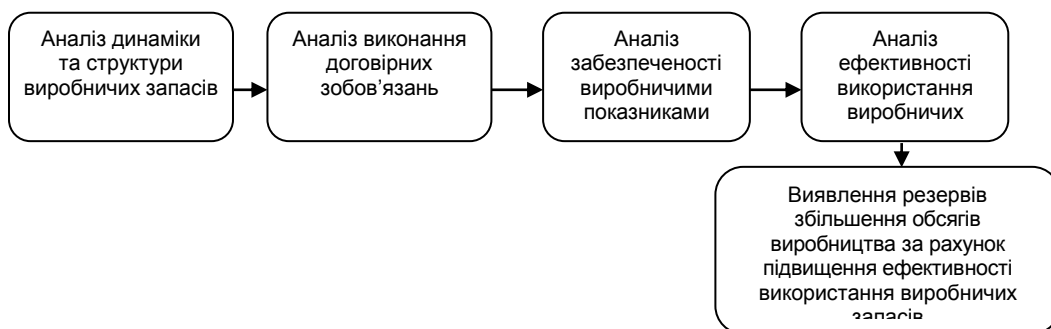

Рис. Етапи аналізу виробничих запасів

оперативні дані відділу матеріально-технічного постачання підприємства про виконання договорів;
дані складського обліку щодо надходження й вибуття матеріалів на виробництво;
дані планового та технічного відділу;
калькулювання собівартості одиниці продукції;
форма 5-С "Звіт про витрати на виробництво продукції, робіт, послуг";
лімітно-забірні картки;
наряди;
замовлення;
статистична звітність: форми 1-СН, 3-СН4, 4-СН, 11-СН, 12-СН про наявність і використання матеріальних ресурсів, форма 5-С про витрати на виробництво продукції, робіт, послуг;
дані про нормативи та норми витрат матеріальних ресурсів та ін.

Під час аналізу виробничих запасів на підприємстві, насамперед, треба оцінити фактичну наявність запасів на аналізованому підприємстві, проаналізувати структуру та динаміку виробничих запасів.

Показники структури виробничих запасів дають можливість побачити відсоткове співвідношення окремого матеріального ресурсу до всієї сукупності виробничих запасів на підприємстві. Під час аналізу динаміки можна побачити, на скільки збільшився або ж таки зменшився той чи інший матеріальний ресурс відповідно до порівнювального періоду.

При аналізі виробничих запасів визначають забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами. Планування потреб у виробничих ресурсах здійснюється на основі попередніх результатів використання запасів на виробництві, на ремонт та на інші потреби.

Недостатня забезпеченість підприємства виробничими запасами гальмує його нормальну діяльність і погіршує фінансовий стан.

По-перше, необхідно проаналізувати фактичне забезпечення підприємства матеріальними ресурсами. Для цього фактичне надходження матеріалів від постачальників та з внутрішніх джерел порівнюють із потребою підприємства з урахуванням залишків у незавершеному виробництві, визначають коефіцієнт забезпеченості.

При аналізі забезпеченості матеріальними ресурсами потрібно визначити:

$$Зм\% = (Вд + Н) / Пп. \times 100 \%, \quad (1)$$

де $Зм\%$ – відсоток забезпечення матеріалами;
 $Вд$ – внутрішні джерела покриття потреб;
 $Н$ – надходження від постачальників;
 $Пп$ – планова потреба у матеріальних ресурсах.

Потребу підприємства у виробничих запасах можна оцінити таким чином:

- 1) потреба виробничих запасів у натуральних одиницях;
- 2) потреба виробничих запасів у грошовому вимірнику;
- 3) потреба виробничих запасів у днях.

Загальна потреба у виробничих запасах підприємства визначається за формулою [1]:

$$Пз = Пп + Пр + Пзв - Зо, \quad (2)$$

де $Пз$ – загальна потреба у запасах;
 $Пп$ – потреба у запасах на виробництво;
 $Пр$ – потреба у запасах на ремонт;
 $Пзв$ – потреба в утворенні нормативних залишків на кінець періоду;
 $Зо$ – запаси на початок періоду.

Забезпеченість підприємства запасами в днях обчислюється як відношення залишку даного виду запасів до середньоденної потреби в цьому запасі. Цей показник характеризує, на скільки днів нормальної роботи підприємства вистачить наявного залишку того чи іншого виду виробничого запасу:

$$Зmin = Но / Дп, \quad (3)$$

де $Но$ – запас того чи іншого виду матеріалу;
 $Дп$ – добова потреба в цьому матеріалі.

У ході аналізу потрібно дати оцінку вибору постачальників виробничих запасів, вивчити, чи врахувало підприємство при виборі постачальників такі фактори [7]:

- відповідність виробничої потужності постачальників потребі підприємства у запасах;
- територіальну віддаленість постачальника;
- можливість оперативного постачання запасів;
- швидкість реакції на потреби покупця;
- репутацію постачальника тощо.

Підприємство повинно ретельно вивчити майбутнього постачальника і обрати такого партнера, який забезпечує найкращі умови постачання з мінімальними витратами.

Під час аналізу постачання виробничих запасів необхідно розрахувати такі показники:

$$Кв.д = Н / Зд \times 100 \%, \quad (4)$$

де $Зд$ – укладено договорів;
 $Кв.д$ – коефіцієнт виконання договорів;

$$Kз.п = Зд / Пп. \times 100\%, \quad (5)$$

де Кз.п – коефіцієнт задоволення потреб.

При аналізі забезпеченості виробничими запасами контролюється якість отриманих запасів від постачальників за даними стандартів, специфікацій, паспортів і технічних умов на відповідні запаси і т. д. Адже у разі невідповідності продукції стандартам якості це може призвести до поломки обладнання, порушення норм витрат матеріалів, збільшення собівартості кінцевої продукції і зниження якості кінцевої продукції.

Невід'ємною частиною аналізу є аналіз дотримання терміну поставки виробничих запасів згідно з договором, який укладений з постачальниками. Порушення термінів поставки є причиною недовиконання плану виробництва і реалізації готової продукції. Для оцінки ритмічності поставчань використовується коефіцієнт ритмічності, який розраховується як відношення суми фактичного запасу в межах норми на планові надходження, які помножені на кількість днів в аналізованому періоді.

Важливо дати оцінку комплектності постачання. Комплектність постачання визначається відношенням складових, які входять у комплект (у вузол, частину виробу, набір), до кількості скомплектованих вузлів, наборів, частин, які надійшли, а потім беруть кількість тих комплектів і зіставляють з кількістю готових виробів, запланованих до випуску, у склад яких входить (або для яких призначений) даний комплект [7].

Після завершення аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами здійснюється аналіз ефективності використання виробничих запасів на підприємстві, який характеризується такими показниками, як:

матеріаловіддача;
матеріаломісткість.

Дані показники можна розрахувати за формулами:

$$Mв = (K \times Цт) / (K \times H \times Ц), \quad (6)$$

де Mв – матеріаловіддача продукції в грн;

K – обсяг випуску продукції;

H – норма витрачання певного виду матеріалів на одиницю продукції;

Ц – ціна одиниці певного виду матеріалу за період, що аналізується, грн;

Цт – відпускна ціна одиниці продукції, грн.

$$Mм = (K \times H \times Ц) / (K \times Ц). \quad (7)$$

Також можна розрахувати дані показники методом ланцюгових підстановок, за допомогою яких можна побачити зміну розміру основного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного факторного показника в обсязі результативного показника на фактичну в звітному періоді.

Також при аналізі виробничих запасів можна розрахувати такі показники, які наведені в таблиці.

Таблиця

Показники для аналізу стану виробничих запасів на підприємстві

Показник	Розрахунок
Коефіцієнт використання матеріалів	Визначається шляхом ділення суми фактичних матеріальних витрат на розмір матеріальних витрат, обчислений виходячи з планових калькуляцій і фактичного випуску та асортименту продукції
Тривалість одного обороту оборотних активів	$Тоб = (Фоб \times Д) / ЧД$, де Фоб – середньорічна вартість виробничих запасів; Д – число днів в аналізованому періоді; ЧД – розмір чистого доходу від реалізованої продукції
Кількість оборотів за певний період	$Коб = ЧД / Фоб$
Коефіцієнт завантаження запасів в обороті	$Кз = Фоб / ЧД$
Величина запасів, що вивільняється	$V = (ЧД \times (Тоб.базис - Тоб2.звіт)) / Д$

Ефективне й раціональне використання виробничих запасів на підприємстві дає можливість забезпечити безперебійність виробництва та збільшення обсягу прибутку на підприємстві. Правильна організація аналізу виробничих запасів сприяє виявленню несприятливих ділянок процесу постачання запасів на підприємство та передавання їх на виробництво.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є використання економіко-математичних методів в аналізі виробничих запасів.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 365 с. 2. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 5-те вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 726 с. 3. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : підручник / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с. 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9 "Запаси" : Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>. 5. Экономический анализ

хозяйственной деятельности предприятий и объединений / под ред. С. Б. Барнгольц, Г. М. Тация. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 407 с. 6. Економічний аналіз : навч. посібн. / М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов ; за ред. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с. 7. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислових підприємств : навч. посібн. / Тарасенко Н. В. – К. : Алерта, 2003. – 485 с. 8. Економічний аналіз : навч. посібн. / І. П. Отенко, Є. П. Кожанова, Т. М. Серікова та ін. – 3-тє вид., доправ. і доп. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 344 с